

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

[૨૦૨૧] ૯ એસ સી આર ૧૮૯

ટ્રાયમ્બક એસ હેગડે

વિરુદ્ધ

એસઆરઆઈપીએડી

(ફોજદારી અપીલ નંબર ૮૪૯-૮૫૦/૨૦૧૧)

૨૩ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૧

[મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિશ્રી એન. વી. રમત્રા, ન્યાયમૂર્તિશ્રી સૂર્યકાંત અને ન્યાયમૂર્તિશ્રી

એ. એસ. બોપત્રા]

નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટ, ૧૮૮૧-કલમ-૧૧૮ અને ૧૩૯-
અપીલકર્તાનો કેસ એ હતો કે પ્રતિવાદીએ તેમનું ઘર વેચવા માટે તેમનો સંપર્ક
કર્યો હતો-જે અનુસાર પ્રતિવાદી દ્વારા કુલ ૪,૦૦,૦૦૦/- રૂપિયાની સંમત

કિંમતમાંથી ૩,૫૦,૦૦૦/- રૂપિયાની એડવાન્સ રકમ પ્રાપ્ત કરતી વખતે ૦૬/૦૬/૧૯૯૬ તારીખનો કરાર કરવામાં આવ્યો હતો-ત્યારબાદ, અપીલકર્તાને જાણવા મળ્યું કે ઘર પ્રતિવાદીના પિતાના નામે છે અને પ્રતિવાદીને તે વેચવાનો કોઈ અધિકાર નથી-અપીલકર્તાએ ૩,૫૦,૦૦૦/- રૂપિયા પરત કરવાની માંગ કરી-પ્રતિવાદીએ સમગ્ર રકમ ચૂકવવાને બદલે, એક ચેક જારી કર્યો ૧,૫૦,૦૦૦/- રૂપિયાની રકમ માટે-જ્યારે બેંકમાં ચેક રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે 'અપૂરતા ભંડોળ' ના શેરા સાથે તે પરત કરવામાં આવ્યો હતો-ત્યારબાદ, અપીલકર્તાએ ચેકના અનાદરની જાણ કરતી પ્રતિવાદીને નોટિસ જારી કરી હતી, જેનો જવાબ આપવામાં આવ્યો ન હતો-અપીલકર્તાએ ફરિયાદ દાખલ કરી હતી અને એન.આઈ.અધિનીયમની કલમ-૧૩૮ હેઠળ પ્રતિવાદી સામે કાર્યવાહીની માંગ કરી હતી.-ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ, પ્રથમ વર્ગ (જે. એમ. એફ. સી.) એ પ્રતિવાદીને દોષિત ઠેરવ્યો અને તેને ૬ મહિના માટે સાદી કેદની સજા અને રૂ. ૨,૦૦,૦૦૦/-નો દંડ ચૂકવવાની સજા સંભળાવી-સત્ર ન્યાયાધીશ સમક્ષ દાખલ કરેલી અપીલ ફગાવી દેવામાં આવી-ઉચ્ચ અદાલત સમક્ષ, પ્રતિવાદીએ દલીલ કરી હતી કે અપીલકર્તાનો એક સંબંધી તેના વકીલના કાર્યાલયમાં જુનિયર હતો અને આવી પ્રબળ સ્થિતિને કારણે, પ્રતિવાદીને કરાર અને ચેક પર સહી કરવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું, જોકે પૈસા ચૂકવવામાં આવ્યા ન હતા-આ દલીલના આધારે કાર્યવાહી કરતા, ઉચ્ચ અદાલતે પ્રતિવાદીની દોષિતતાને રદ કરી દીધી-અપીલ પર, જણાવ્યું:કરાર પરની સહી અને ખાસ

કરીને અનાદર કરાયેલ ચેક વિવાદિત ન હોવાથી, એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧૮ અને ૧૩૯ હેઠળ કાયદામાં પૂરી પાડવામાં આવેલી ધારણા ઊભી થઈ હતી-આવી ધારણાનું ખંડન ન થાય ત્યાં સુધી રહેશે-પ્રતિવાદીની દલીલ કે અપીલકર્તાનો સંબંધી તેના વકીલનો જુનિયર હતો અને તેણે ચેક પર હસ્તાક્ષર સુરક્ષિત કરવા માટે તેની પ્રબળ સ્થિતિનો ઉપયોગ કર્યો છે, તેમાં પ્રતિવાદીની સહી સુરક્ષિત કરવા માટે તેના માટે આવી જરૂરિયાત કેમ ઊભી થઈ તે સૂચવવા માટે કોઈ સમજૂતી નથી, જો પક્ષો વચ્ચે કોઈ વ્યવહાર ન હતો-તે સિવાય, ઉપરોક્ત વાર્તા હતી પ્રથમ વખત હાઈકોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરાયેલ-પ્રતિવાદીએ ચેકના અનાદરની સૂચના આપતી નોટિસનો જવાબ આપ્યો ન હતો અને આવી દલીલ રજૂ કરી ન હતી-તે ન તો જે. એમ. એફ. સી. સમક્ષ કે ન તો સેશન્સ જજ સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવી હતી-વધુમાં, એવો કોઈ ખુલાસો નથી કે આવા વકીલને પ્રતિવાદી દ્વારા પોતાનો બચાવ કરવા માટે કેમ રોકવામાં આવ્યો હતો, જેમના જુનિયરએ ચેકના અનાદરને લગતા તે જ કેસમાં પોતાની સહીઓ મેળવવા માટે પોતાના પ્રભાવશાળી પદનો ઉપયોગ કર્યો હતો-ઉપરાંત, એ સમજવું પણ મુશ્કેલ છે કે રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦/-ની ઓછી રકમનો ચેક રૂ. ૩,૫૦,૦૦૦/-ની સંપૂર્ણ રકમ કરતાં કેમ સુરક્ષિત કરવામાં આવ્યો હતો, જો તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. જુનિયર વકીલ દ્વારા પ્રભાવશાળી સ્થિતિ-આ તમામ પાસાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, પ્રતિવાદી દ્વારા રજૂ કરાયેલ કેસ ખંડનની જરૂરિયાતને સંતોષતો નથી, ભલે તે સંભાવનાના પ્રાધાન્યના માપદંડ

પર પરીક્ષણ કરવામાં આવે-ઉચ્ચ અદાલત તેના નિષ્કર્ષમાં ન્યાયી ન હતી-જે.
એમ. એફ. સી. દ્વારા દોષિત ઠેરવવાના આદેશની પુષ્ટિ થાય છે-જો કે, સજામાં
ફેરફાર કરવામાં આવે છે, પ્રતિવાદીને માત્ર રૂ. ૨,૫૦,૦૦૦/-નાં દંડની સજા
કરવામાં આવી.

આંશિક રીતે અપીલને મંજૂરી આપતા કોર્ટે ઠરાવ્યું કે:

૧. આ કેસમાં ઉદ્ભવતા તથ્યો અને હરીફ દલીલોની પ્રકૃતિ પરથી, રેકૉર્ડ
જાહેર કરશે કે આંક પી-૬ અને પી-૨ પરના દસ્તાવેજો પરની સહી વિવાદિત
નથી.આંક પી-૨ એ અસ્વિકૃત ચેક છે જેના આધારે ફરિયાદ દાખલ કરવામાં
આવી હતી.જે. એમ. એફ. સી. સમક્ષ રજૂ કરાયેલા પુરાવા પરથી સ્પષ્ટ થાય છે
કે પ્રતિવાદીએ ચેક પરની સહી પર વિવાદ કર્યો નથી.જો તે સ્થિતિ હોય, તો
અદાલતોએ નીચે નોંધ્યું છે તેમ ધારણા હેઠળ કલમ ૧૩૯ હેઠળ અપીલકર્તાની
તરફેણમાં ઊભી થશે, જે ચેક ધારક હતો.જ્યાં સુધી પ્રતિવાદી દ્વારા ચેક પર
હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા હોવાના સંદર્ભમાં અપીલકર્તા દ્વારા રકમની
ચુકવણીની વાત છે, ત્યાં સુધી એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧૮ (એ)
હેઠળ જોગવાઈ મુજબ વિચારણા પસાર કરવાની ધારણા ઊભી થશે. ઉપરોક્ત
જોગવાઈઓ એ અસર માટે સ્પષ્ટ છે કે જ્યાં સુધી વિપરીત સાબિત ન થાય ત્યાં
સુધી આવી ધારણા રહેશે.[પરિચ્છેદ ૧૧,૧૨ અને ૧૩] [૮૭-ડી-જી; ૧૯૮-
એ]

૨. તાત્કાલિક હકીકતોમાં, કેસ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો કે પક્ષકારો વચ્ચે વ્યવહાર થયો હતો જ્યાં પ્રતિવાદી ઘર વેચવા માટે સંમત થયા હતા, જેના માટે રૂ. ૩,૫૦,૦૦૦/- (માત્ર રૂ. ત્રણ લાખ પચાસ હજાર) ની એડવાન્સ રકમ ચૂકવવામાં આવી હતી.પ્રતિવાદી દ્વારા જારી કરાયેલ ચેક અગાઉથી રકમની આંશિક ચુકવણી તરફ હતો કારણ કે અપીલકર્તાને સમજાયું હતું કે પ્રતિવાદી પાસે મિલકતનો યોગ્ય હક નથી અને વ્યવહાર આગળ ધપાવી શકાતો નથી.કરાર પર હસ્તાક્ષર (આંક પી-૬) અને વધુ ખાસ કરીને અસ્વિકૃત ચેક (આંક પી-૨) વિવાદિત ન હોવાથી, કાયદામાં પૂરી પાડવામાં આવેલી ધારણા ઊભી થઈ હતી.આ પ્રકારની ધારણા ત્યાં સુધી રહેશે જ્યાં સુધી તેનું ખંડન કરવામાં ન આવે.જો કે પ્રશ્ન એ છે કે, ક્યાં તો રેકૉર્ડ પર ઉપલબ્ધ સામગ્રી અથવા રજૂ કરવામાં આવેલી દલીલોની પ્રકૃતિ પરથી તે એકત્રિત કરી શકાય છે કે પ્રતિવાદી દ્વારા ધારણાને નકારી કાઢવામાં આવી હતી.ઉચ્ચ અદાલતે નોંધ્યું છે તેમ, પ્રતિવાદીની દલીલ એ હતી કે અપીલકર્તાનો સંબંધી તેના વકીલની કચેરીમાં જુનિયર હતો, જેણે દીવાની કેસમાં પ્રતિવાદીનું પ્રતિનિધિત્વ કર્યું હતું.તે સંદર્ભમાં, એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આવી પ્રબળ સ્થિતિને કારણે, પ્રતિવાદીને કરાર અને ચેક પર સહી કરવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું, જોકે નાણાં ચૂકવવામાં આવ્યા ન હતા.આ વાર્તા પ્રથમ વખત હાઈકોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવી હતી.પ્રતિવાદીના વિદ્વાન સલાહકાર દ્વારા દલીલ કરવામાં આવી હોય તેવું કોઈ સૂચન અથવા સ્વીકાર નથી.હકીકતમાં, ફરિયાદી સાક્ષી-૧ ને તેની ઉલટ

તપાસમાં આપવામાં આવેલ સૂચન એ દલીલ કરવા માટે છે કે અપીલકર્તાનો પિતરાઈ ભાઈ વકીલ હતો અને તેણે કરારમાં પ્રવેશતા પહેલા તેની સલાહ લીધી હતી કે કેમ, જેના પર ફરિયાદી સાક્ષી-૧ એ જવાબ આપ્યો છે કે તેને આવું કરવાની જરૂર ન લાગી.તેના પિતરાઈ ભાઈ વકીલ છે તે કબૂલાત એ નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જતી નથી કે તેણે સ્વીકાર્યું હતું કે તે પ્રબળ સ્થિતિમાં હતો.[પેરા ૧૭]
[૨૦૦-ડી-એચ; ૨૦૧-એ]

૩. વધુમાં, જોકે પ્રતિવાદીએ એવી દલીલ રજૂ કરી હતી કે અપીલકર્તાનો સંબંધી તેના વકીલનો જુનિયર હતો અને તેણે ચેક પર સહી સુરક્ષિત કરવા માટે તેના પ્રભાવશાળી પદનો ઉપયોગ કર્યો છે, જો પક્ષકારો વચ્ચે કોઈ પણ વ્યવહાર ન થયો હોય તો પ્રતિવાદીની સહી સુરક્ષિત કરવા માટે તેના માટે આવી જરૂરિયાત કેમ ઊભી થઈ તે દર્શાવવા માટે કોઈ સમજૂતી નથી.તે ઉપરાંત, જે વાર્તાની તપાસ કરવાની હતી તે પણ પ્રથમ વખત હાઈકોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવી હતી.રેકૉર્ડ્સ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે અપીલકર્તા દ્વારા ચેકના અનાદરની જાણ કરતી અને ચુકવણીની માંગ કરતી નોટિસ, જોકે પ્રતિવાદી દ્વારા પ્રાપ્ત થઈ છે, તેનો જવાબ આપવામાં આવ્યો નથી.આવી સ્થિતિમાં, જો સાચું હોય તો આવી દલીલ રજૂ કરવાની ઉપલબ્ધ પ્રથમ તકનો લાભ લેવામાં આવ્યો ન હતો.વિદ્વાન જે. એમ. એફ. સી. સમક્ષની કાર્યવાહીમાં પણ પ્રતિવાદીએ સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૩૧૩ હેઠળ નોંધાયેલા નિવેદનમાં આવી સ્પષ્ટતા રજૂ કરી નથી અને ન

તો પ્રતિવાદીએ પોતાની જાતને અથવા આ સંબંધમાં કોઈ સાક્ષીની તપાસ કરવાનું પસંદ કર્યું નથી.વિદ્વાન સેશન્સ જજ સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલમાં પણ આ દલીલ ઉઠાવવામાં આવી ન હતી.[પેરા ૧૯] [૨૦૧-ઈ-એચ; ૨૦૨-એ-બી]

જ. વધુમાં, પાછળથી વિચારવામાં આવેલી વાર્તા, દેખીતી રીતે રેકૉર્ડની વિરુદ્ધ હોવાનું જણાય છે, કારણ કે તે જોવામાં આવે છે કે જે વકીલનો જુનિયર પ્રભાવશાળી સ્થિતિમાં હતો તે તે જ વિદ્વાન વકીલ છે જેણે આ મુકદ્દમામાં પ્રતિવાદીનો બચાવ કર્યો હતો.જો જે કહેવામાં આવી રહ્યું હતું તે સાચું તથ્ય હોત, તો પ્રતિવાદીએ તે જ વકીલના ધ્યાન પર લાવ્યું હોત અને આવી સ્થિતિમાં તે જ વકીલને રોક્યો ન હોત, જેમના જુનિયર સામે તેની ફરિયાદ હતી અને તેને અસ્વિકૃત ચેક સંબંધિત કેસનું પ્રતિનિધિત્વ કરવા માટે રોક્યો ન હોત, જે તે જ વિષયનો હતો.વધુમાં, જો ચેક આવા સંજોગોમાં સુરક્ષિત કરવામાં આવ્યો હોત અને તે સ્વૈચ્છિક ન હોત, તો તે સમજવું મુશ્કેલ છે કે તે રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦/- (માત્ર એક લાખ પચાસ હજાર રૂપિયા) માટે શા માટે ખેંચવામાં આવ્યો હોત, જ્યારે અપીલકર્તાનો કેસ છે કે ચૂકવવામાં આવેલી એડવાન્સ રકમ રૂ. ૩,૫૦,૦૦૦/- (માત્ર ત્રણ લાખ પચાસ હજાર રૂપિયા) હતી અને તેણે ચૂકવેલ સંપૂર્ણ એડવાન્સ પરત મેળવવી પડી હતી.જો આવી સ્થિતિ હોત તો સંપૂર્ણ રકમ મેળવવી એ સ્વાભાવિક વર્તન હોત.આ તમામ પાસાઓને ધ્યાનમાં રાખીને,

પ્રતિવાદી દ્વારા રજૂ કરાયેલ કેસ સંભાવનાના અગ્રતાના માપદંડ પર પરીક્ષણ કરવામાં આવે તો પણ ખંડનની જરૂરિયાતને સંતોષતો નથી.તેથી, વર્તમાન તથ્યોમાં એવું માની શકાતું નથી કે અપીલકર્તાની તરફેણમાં જે ધારણા ઊભી થઈ હતી તે પ્રતિવાદી દ્વારા અહીં સફળતાપૂર્વક રદિયો આપવામાં આવ્યો હતો.તેથી ઉચ્ચ અદાલત તેના નિષ્કર્ષમાં વાજબી ન હતી.[પેરા ૨૦] [૨૦૨-બી-એફ]

કે. ભાસ્કરન વિરુદ્ધ શંકરન વૈદ્યન બાલન અને અન્ય
(૧૯૯૯) ૭ એસસીસી ૫૧૦:[૧૯૯૯] ૩ પૂરક એસ.
સી. આર. ૨૭૧-પર આધાર રાખ્યો.

બસલિંગપ્પા વિરુદ્ધ મુદિબસપ્પા (૨૦૧૯) ૫
એસસીસી ૪૧૮:[૨૦૧૯] ૬ એસસીઆર ૫૫૫-
અલગ પાડવો.

કે. ચિન્નાસ્વામી રેડ્ડી વિરુદ્ધ આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય અને
અન્ય એ.આઈ.આર. ૧૯૬૨ એસ.સી.૧૭૮૮:
[૧૯૬૩] એસસીઆર ૪૧૨; કૌશલ્યા દેવી મસંદ
વિરુદ્ધ રૂપકિશોર ખોરે (૨૦૧૧) ૪ એસસીસી ૫૯૩:
[૨૦૧૧] ૩ એસસીઆર ૮૭૯-નો ઉલ્લેખ કરવામાં
આવ્યો છે.

કેસ કાયદો સંદર્ભ

[૧૯૯૯] ૩ પૂરક.એસ. સી. આર. ૨૭૧ પેરા ૧૩ પર આધાર રાખે છે

[૨૦૧૯] ૬ એસ. સી. આર. ૫૫૫ અલગ પાડવો પેરા ૧૪

[૧૯૬૩] એસ. સી. આર. ૪૧૨ નો સંદર્ભ પેરા ૧૮ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૨૦૧૧] ૩ એસ. સી. આર. ૮૭૯ નો સંદર્ભ પેરા ૨૧ માં આપવામાં આવ્યો છે.

ફોજદારી એપેલેટ જ્યુરિસડીક્શન:ફોજદારી અપીલ નંબર ૮૪૯-૮૫૦/૨૦૧૧.

કર્ણાટક હાઈકોર્ટના ૦૧/૧૨/૨૦૦૯ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી, ક્રિમિનલ રિવિઝન પિટિશન નંબર ૧૨૮૨/૨૦૦૬ અને ક્રિમિનલ રિવિઝન પિટિશન નંબર ૧૪૮૧/૨૦૦૬ માં ધારવાડ ખાતેની સર્કિટ બેન્ચ.

રાજેશ ઇનામદાર, જાવેદુર રહેમાન, રઉફ રહીમ, અપીલકર્તાના વકીલ છે.

જી. વી. ચંદ્રશેખર, એન. કે. વર્મા, સુશ્રી અપેક્ષા ડી., સુશ્રી અંજના ચંદ્રશેખર, પ્રતિવાદી વતી વકીલ છે.

અદાલતનો ચુકાદો આમના દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો

ન્યાયમૂર્તિશ્રી એ. એસ. બોપન્ના

૧. અપીલકર્તા આ અદાલત સમક્ષ કર્ણાટક હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલી ક્રિમિનલ રિવિઝન પિટિશન નંબર ૧૪૮૧/૨૦૦૬ સાથે જોડાયેલી ક્રિમિનલ રિવિઝન પિટિશન નંબર ૧૨૮૨/૨૦૦૬ માં તારીખ ૦૧/૧૨/૨૦૦૮ ના સામાન્ય આદેશ પર આક્ષેપ કરે છે. ઉપરોક્ત આદેશ દ્વારા વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે અહીં અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરાયેલ ફોજદારી પુનરાવર્તન અરજી નંબર ૧૨૮૨/૨૦૦૬ દાખલ કરેલ નંબર ૧૪૮૧/૨૦૦૬ ને બરતરફ કરવાની મંજૂરી આપી છે. પરિણામે, વિદ્વાન ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા આદેશિત અને વિદ્વાન સત્ર ન્યાયાધીશ દ્વારા સમર્થન કરાયેલ પ્રતિવાદીની સજાને રદ કરવામાં આવે છે.

૨. અપીલકર્તાનો કેસ એ છે કે છેલ્લા કેટલાક વર્ષોથી તેને ઓળખતા પ્રતિવાદીએ અપીલકર્તાનો સંપર્ક કર્યો હતો અને જાણ કરી હતી કે તેની આર્થિક મુશ્કેલીને કારણે તે સિરસી શહેરમાં આવેલું ઘર વેચવાનો ઇરાદો ધરાવે છે. અપીલકર્તા ૪,૦૦,૦૦૦/- રૂપિયા (માત્ર ચાર લાખ રૂપિયા) ના વાટાઘાટ

કરાયેલા કુલ વેચાણ માટે તે ખરીદવા માટે સંમત થયા હતા.૩, ૦૦, ૦૦૦ (માત્ર ત્રણ લાખ પચાસ હજાર રૂપિયા) ની એડવાન્સ રકમ પ્રાપ્ત કરતી વખતે પ્રતિવાદી દ્વારા ૦૬/૦૬/૧૯૯૬ તારીખનો કરાર કરવામાં આવ્યો હતો.ત્યારબાદ, જ્યારે અપીલકર્તાએ કેટલીક પૂછપરછ કરી, ત્યારે તેમને ખબર પડી કે ઘર પ્રતિવાદીના પિતાના નામે છે અને પ્રતિવાદી પાસે તે વેચવાનો અધિકાર નથી.તે દ્રષ્ટિકોણથી, અપીલકર્તાએ ૩,૫૦,૦૦૦ રૂપિયા (માત્ર ત્રણ લાખ પચાસ હજાર રૂપિયા) પરત કરવાની માંગ કરી હતી, જે તેમણે અગાઉથી રકમ તરીકે ચૂકવી હતી.પ્રતિવાદીએ સંપૂર્ણ રકમ ચૂકવવાને બદલે, રકમનો ભાગ તરીકે ૧,૫૦,૦૦૦/- રૂપિયા (માત્ર એક લાખ પચાસ હજાર રૂપિયા) ની રકમ માટે ૧૭/૦૫/૧૯૯૮ તારીખનો ચેક જારી કર્યો.અપીલકર્તાએ ૨૦/૦૫/૧૯૯૮ પર વસૂલાત માટેનો ચેક રજૂ કર્યો જ્યારે તે 'અપૂરતા ભંડોળ' ના સમર્થનથી અસ્વિકૃત થયો.

૩. તેથી અપીલકર્તાને નોટિસ જારી કરવામાં આવી હતી જેમાં પ્રતિવાદીને ચેકનું અપમાન કરવામાં આવ્યું હોવાની માહિતી આપવામાં આવી હતી અને ચેકની રકમની ચુકવણીની પણ માંગ કરવામાં આવી હતી.પ્રતિવાદીને નોટિસ મળી હોવા છતાં તે તેનો જવાબ આપવામાં નિષ્ફળ રહ્યો હતો.તે દ્રષ્ટિકોણથી, અપીલકર્તાએ સિરસી ખાતે જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ, ફર્સ્ટ ક્લાસ (ટૂંકમાં 'જે. એમ. એફ. સી.') ની અદાલતમાં ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૨૦૦ (ટૂંકમાં

'સી. આર. પી. સી.')

હેઠળ ૧૪/૦૭/૧૯૯૮ પર ફરિયાદ દાખલ કરી હતી, જે ક્રિમિનલ કેસ નંબર ૭૯૦/૨૦૦૦ તરીકે નોંધવામાં આવી હતી.ઉપરોક્ત ફરિયાદ દ્વારા અપીલકર્તાએ નેગોશિએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટ, ૧૮૮૧ (ટૂંકમાં 'એન. આઈ. એક્ટ') ની કલમ ૧૩૮ હેઠળ પ્રતિવાદી સામે કાર્યવાહીની માંગ કરી હતી.વિદ્વાન જે. એમ. એફ. સી. એ બંને પક્ષોને તક પૂરી પાડ્યા પછી એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૩૮ હેઠળ સજાપાત્ર ગુના માટે ૦૯/૦૬/૨૦૦૫ ના ચુકાદા દ્વારા પ્રતિવાદીને દોષિત ઠેરવ્યો હતો; પ્રતિવાદીને છ મહિના માટે સાદી કેદની સજા અને રૂ. ૨,૦૦,૦૦૦/- (માત્ર બે લાખ) નો દંડ ચૂકવવાની સજા ફટકારી હતી.દંડની રકમ ચૂકવવામાં નિષ્ફળ જતાં આરોપીઓને વધુ ત્રણ મહિના માટે સાદી કેદની સજા ભોગવવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો.દંડની રકમમાંથી રૂ.૧૯૫,૦૦૦ (માત્ર એક લાખ પંચાણુ હજાર રૂપિયા) વળતર તરીકે અપીલકર્તાને ચૂકવવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો.

૪. અહીં જે. એમ. એફ. સી. દ્વારા પસાર કરાયેલા ૦૯/૦૬/૨૦૦૫ ના ઉપરોક્ત ચુકાદાથી નારાજ હોવાનો દાવો કરનારા પ્રતિવાદીએ ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૫૭/૨૦૦૫ માં જિલ્લા અને સત્ર ન્યાયાધીશ, ઉત્તર કન્નડ, કારવાર સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી હતી.અહીં અપીલકર્તાએ જિલ્લા અને સત્ર ન્યાયાધીશ સમક્ષ ફોજદારી અપીલ નંબર ૬૫/૨૦૦૫ માં અપીલ પણ દાખલ કરી હતી, જેમાં માંગ કરવામાં આવી હતી કે વિદ્વાન જે. એમ. એફ. સી. દ્વારા પ્રતિવાદી પર લાદવામાં

આવેલી સજામાં વધારો કરવામાં આવે, કારણ કે અપીલકર્તાને ચૂકવવાનો આદેશ આપવામાં આવેલ રૂ.૧૯૫૦૦૦ (માત્ર એક લાખ પંચાણુ હજાર રૂપિયા) નું વળતર અપૂરતું છે.વિદ્વાન સત્ર ન્યાયાધીશે આ મામલાની ફરીથી તપાસ કરી અને પુરાવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરીને બંને અપીલને અલગ અલગ ચુકાદાઓ દ્વારા ફગાવી દીધી.અહીં પ્રતિવાદીએ, તે દ્રષ્ટિકોણથી, ક્રિમિનલ રિવિઝન પિટિશન નંબર ૧૨૮૨/૨૦૦૬ માં રિવિઝન પિટિશન દાખલ કરી હતી અને અહીં અપીલકર્તાએ હાઈકોર્ટ સમક્ષ સંબંધિત રિવિઝન પિટિશન નંબર ૧૪૮૧/૨૦૦૬ દાખલ કરી હતી.વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે, જેમ નોંધ્યું છે તેમ, પ્રતિવાદી દ્વારા અહીં દાખલ કરવામાં આવેલી પુનરીક્ષણ અરજીને મંજૂરી આપી છે અને વિદ્વાન જે. એમ. એફ. સી. દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા દોષિત ઠેરવવાના આદેશને રદ કર્યો છે, જેને વિદ્વાન સત્ર ન્યાયાધીશે પુષ્ટિ આપી હતી.તે પૃષ્ઠભૂમિમાં, આ અપીલ વિચારણા માટે ઊભી થઈ છે.

૫. અમે અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલ શ્રી રાજેશ ઈનામદાર, પ્રતિવાદીના વિદ્વાન વકીલ શ્રી જી. વી. ચંદ્રશેખરને સાંભળ્યા છે અને અપીલના કાગળોનો અભ્યાસ કર્યો છે.

૬. વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ, અપીલકર્તાએ પોતાની જાતને પ્રોસીક્યુશન વિટનેસ-૧ તરીકે તપાસ કરી હતી અને એક્ઝિબિટ્સ પી ૧ થી પી ૬ ખાતે

દસ્તાવેજોને ચિહ્નિત કર્યા હતા. ફરિયાદી સાક્ષી-૧ તરીકે અપીલકર્તાની જુબાની સૂચવે છે કે અપીલકર્તા અને પ્રતિવાદી સંબંધિત વ્યવહાર પહેલા લગભગ ૭ થી ૮ વર્ષ સુધી એકબીજાને જાણતા હતા.તે દ્રષ્ટિએ, વર્ષ ૧૯૯૬ માં પ્રતિવાદીએ અપીલકર્તાનો સંપર્ક કર્યો, તેની નાણાકીય મુશ્કેલીઓ સમજાવી અને તેની નાણાકીય જરૂરિયાતને કારણે, સિરસીમાં આવેલી મિલકત વેચવાની રજૂઆત કરી.તે પ્રકાશમાં, કિંમત ૪,૦૦,૦૦૦/- રૂપિયા (માત્ર ચાર લાખ રૂપિયા) નક્કી કરવામાં આવી હતી અને ૦૬/૦૬/૧૯૯૬ (આંક પી-૬) ના કરારને અમલમાં મૂકવા પર, ૩,૫૦,૦૦૦/- રૂપિયા (માત્ર ત્રણ લાખ પચાસ હજાર રૂપિયા) ની એડવાન્સ રકમ ચૂકવવામાં આવી હતી.૫૦, ૦૦૦ રૂપિયાની (માત્ર પચાસ હજાર રૂપિયા) બાકીની રકમ નોંધણી સમયે ચૂકવવાની હતી અને વ્યવહાર છ મહિનાની અંદર પૂર્ણ થવાનો હતો.એવો આક્ષેપ કરવામાં આવે છે કે પ્રતિવાદી કોઈ ને કોઈ બહાનું આપીને નોંધણી મુલતવી રાખતો હતો.તેથી, પૂછપરછ પર અપીલકર્તાને જાણવા મળ્યું કે મિલકત હકીકતમાં પ્રતિવાદીના પિતાના નામે છે અને પ્રતિવાદી સંપૂર્ણ માલિક નથી.પ્રતિવાદી વેચવા માટે અધિકૃત ન હોવાથી, અપીલકર્તા કરાર રદ કરવા માટે આગળ વધ્યો અને અગાઉથી રકમ ચૂકવવાની માંગ કરી.તે દ્રષ્ટિએ, પ્રતિવાદી દ્વારા રૂ.૧,૫૦૦૦૦ (માત્ર એક લાખ પચાસ હજાર રૂપિયા) ની રકમ માટે ૧૭/૦૫/૧૯૯૮ (આંક પી-૨) તારીખનો ચેક ખેંચવામાં આવ્યો હતો, જે તેના દ્વારા ચૂકવવામાં આવેલી એડવાન્સ રકમનો એક ભાગ હતો.જોકે, રજૂ કરવામાં આવેલ ચેકનો અનાદર

કરવામાં આવ્યું હતું.બેંક દ્વારા આપવામાં આવેલ મેમોને આંક પી-૩ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યો હતો.અપીલકર્તા દ્વારા આપવામાં આવેલી નોટિસ અને ટપાલ રસીદ પર આંક પી-૪ અને પી-૫ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી હતી.પ્રતિવાદીએ જે. એમ. એફ. સી. ની અદાલતમાં કોઈ ખંડનકારી પુરાવા આપવાનું પસંદ કર્યું ન હતું, જોકે તેમણે સીઆરપીસીની કલમ ૩૧૩ હેઠળ નિવેદન નોંધાવતી વખતે તેમની સામે મૂકવામાં આવેલા ગુનાહિત સંજોગો પર વાંધો ઉઠાવ્યો હતો.

૭. તે પૃષ્ઠભૂમિમાં, વિદ્વાન જે. એમ. એફ. સી. એ નોંધ લીધી કે એક્ઝિબિટ પી-૬ તારીખના કરાર પર, ખાસ કરીને એક્ઝિબિટ પી-૨ ખાતેના ચેક પર હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા છે, તેણે એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧૮ અને ૧૩૯ હેઠળ ધારણા ઉભી કરી હતી, જેને રદિયો આપવામાં આવ્યો ન હતો.તેથી, વિદ્વાન જે. એમ. એફ. સી. એ પ્રતિવાદીને દોષિત ઠેરવ્યો હતો.નોંધ્યું છે તેમ, વિદ્વાન સત્ર ન્યાયાધીશે પુરાવાની ફરીથી પ્રશંસા કરીને દોષિત ઠેરવવા અને સજાની પુષ્ટિ કરી હતી.જોકે પ્રતિવાદીએ પુનરાવર્તન અરજીમાં દલીલના સમયે જ દલીલ રજૂ કરી હતી કે અપીલકર્તાએ રકમ ચૂકવી ન હતી પરંતુ તેની સહી ચેક (આંક પી-૨) અને કરાર (પી-૬) પર અલગ પાડવો સંજોગોમાં સુરક્ષિત કરવામાં આવી હતી.તેમના વતી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે તેઓ સિવિલ જજ, સિરસીની અદાલતમાં એક કેસમાં પક્ષકાર હતા, જેમાં તેમણે શ્રી

રામા જોશી નામના વકીલની સેવાઓ લીધી હતી.તે તેમનો બીજો કેસ હતો કે શ્રી વિશ્વનાથ હેગડે જે શ્રી રામા જોશીના જુનિયર છે તે અહીં અપીલકર્તાના સંબંધી હોવાનું જણાય છે.આમ, તેમણે પ્રભાવશાળી સ્થિતિમાં રહીને હસ્તાક્ષર મેળવ્યા હતા.

૮. વિદ્વત એકલ ન્યાયાધીશે દલીલો દરમિયાન પ્રથમ વખત પુનરાવર્તનમાં ઉઠાવવામાં આવેલી ઉપરોક્ત દલીલને સ્વીકારીને એવું માન્યું હતું કે અપીલકર્તાએ તે સાબિત કરવાનો બોજો ઉપાડ્યો નથી કે તેણે પ્રતિવાદીને રૂ. ૩,૫૦,૦૦૦/- (માત્ર રૂ. ત્રણ લાખ પચાસ હજાર) ચૂકવ્યા હતા અને તેના એક ભાગની ચુકવણી માટે ચેક જારી કરવામાં આવ્યો હતો.વિદ્વાન સિંગલ જજનો પણ અભિપ્રાય હતો કે આંક પી-૬ ખાતેના કરાર પર પણ વિશ્વાસ કરી શકાતો નથી.

૯. અપીલકર્તા વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી રાજેશ ઇનામદારે દલીલ કરી છે કે આંક પી-૬ ખાતેના દસ્તાવેજો અને આંક પી-૨ ખાતેના ચેક પરની સહી પ્રતિવાદી દ્વારા વિવાદિત નથી.તે દ્રષ્ટિકોણમાં, એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે વિદ્વાન જે. એમ. એફ. સી. પ્રતિવાદી વિરુદ્ધ ધારણા ઉભી કરવામાં અને તેને દોષિત ઠેરવવામાં વાજબી હતી કારણ કે ત્યાં કોઈ ખંડન પુરાવા અથવા વિરોધાભાસી સામગ્રી નહોતી.એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે

આંક પી-૬ ખાતેના દસ્તાવેજ પર આધાર રાખીને એવું સૂચવવામાં આવ્યું હતું કે પક્ષકારો વચ્ચે વ્યવહાર થયો હતો કે જેના માટે ચુકવણી કરવામાં આવી હતી, પરંતુ જે રીતે ઉચ્ચ અદાલતે ઉપરોક્ત દસ્તાવેજનો સ્વીકાર કર્યો છે તે એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૩૮ હેઠળની કાર્યવાહીમાં જરૂરિયાતના અવકાશની બહાર છે. તે સંજોગોમાં, એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે તાત્કાલિક કાર્યવાહી કરી છે અને નીચેની અદાલતોના સહવર્તી ચુકાદાઓને બાજુ પર મૂકી દીધા છે, જો કે પુનરાવર્તન અરજીમાં મર્યાદિત અવકાશ ઉપલબ્ધ હતો.

૧૦. પ્રતિવાદીના વિદ્વાન વકીલ શ્રી જી. વી. ચંદ્રશેકરે રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટ અને નીચલી અપીલ અદાલતે આ કેસની તેના સાચા પરિપ્રેક્ષ્યમાં તપાસ કરી નથી.તેના બદલે, માત્ર એટલા માટે કે ચેક પરની સહી સ્વીકારવામાં આવી હતી, અદાલતો ધારણા કરીને નિષ્કર્ષ પર પહોંચી હતી, જો કે તે બતાવવા માટે રેકૉર્ડ પર કોઈ પુરાવા નહોતા કે અપીલકર્તા પાસે ભંડોળ હતું અને તે ખરેખર તેના દ્વારા પ્રતિવાદીને કાયદેસર રીતે વસૂલ કરી શકાય તેવું દેવું રચવા માટે ચૂકવવામાં આવ્યું હતું.એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે જે સંજોગોમાં ચેક પર હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા હતા તે સંદર્ભમાં તપાસ અને નિષ્કર્ષમાં ઉચ્ચ અદાલત ન્યાયી હતી અને તે પ્રકાશમાં, દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હતો.તેથી આ આદેશમાં દખલગીરીની જરૂર નથી તે તેમની દલીલ છે.

૧૧. આ કેસમાં ઉદ્ભવતા તથ્યો અને હરીફ દલીલોની પ્રકૃતિ પરથી, રેકૉર્ડ જાહેર કરશે કે આંક પી-૬ અને પી-૨ પરના દસ્તાવેજો પરની સહી વિવાદિત નથી.આંક પી-૨ એ અસ્થિરચિત્ત ચેક છે જેના આધારે ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હતી.જે. એમ. એફ. સી. સમક્ષ રજૂ કરાયેલા પુરાવા પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે પ્રતિવાદીએ ચેક પરની સહી પર વિવાદ કર્યો નથી.જો તે સ્થિતિ હોય, તો અદાલતોએ નીચે નોંધ્યું છે તેમ ધારણા હેઠળ કલમ ૧૩૯ હેઠળ અપીલકર્તાની તરફેણમાં ઊભી થશે, જે ચેક ધારક હતો.એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૩૯ નીચે મુજબ વાંચે છે:—

“૧૩૯. ધારકની તરફેણમાં ધારણા—જ્યાં સુધી તેનાથી વિપરીત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી એવું માનવામાં આવશે કે ચેક ધારકને કલમ ૧૩૮માં ઉલ્લેખિત પ્રકૃતિનો ચેક કોઈ પણ દેવું અથવા અન્ય જવાબદારીના સંપૂર્ણ અથવા આંશિક નિકાલ માટે મળ્યો છે.”

૧૨. જ્યાં સુધી પ્રતિવાદી દ્વારા ચેક પર હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા હોવાના સંદર્ભમાં અપીલકર્તા દ્વારા રકમની ચુકવણીની વાત છે, ત્યાં સુધી એન. આઈ.

અધિનિયમની કલમ ૧૧૮ (એ) હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલ વિચારણા પસાર કરવાની ધારણા ઊભી થશે, જે અહીં નીચે મુજબ છે:—

“૧૧૮. વાટાઘાટો કરી શકાય તેવા સાધનો વિશેની ધારણાઓ—
જ્યાં સુધી તેનાથી વિપરીત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી, નીચેની ધારણાઓ કરવામાં આવશે:—

(એ) વિચારણા—કે દરેક વાટાઘાટપાત્ર સાધનને વિચારણા માટે બનાવવામાં આવ્યું હતું અથવા દોરવામાં આવ્યું હતું, અને જ્યારે તે સ્વીકારવામાં આવ્યું હોય, દાખલ કરવામાં આવ્યું હોય, વાટાઘાટો કરવામાં આવી હોય અથવા સ્થાનાંતરિત કરવામાં આવ્યું હોય, ત્યારે તેને સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું, દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું, વાટાઘાટો કરવામાં આવી હતી અથવા વિચારણા માટે સ્થાનાંતરિત કરવામાં આવ્યું હતું.”

૧૩. ઉપરોક્ત નોંધાયેલી જોગવાઈઓ એ અસર માટે સ્પષ્ટ છે કે જ્યાં સુધી વિપરીત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી આવી ધારણા રહેશે.તે સંબંધમાં અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે કે. **ભાસ્કરન વિરુદ્ધ શંકરન વૈદ્યન બાલન અને અન્ય** (૧૯૯૯) ૭ એસસીસી ૫૧૦ કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો છે, જેમાં તે નીચે મુજબ છે.—

“૯. ચેકમાં આરોપીની સહી હોવાનું સ્વીકારવામાં આવ્યું હોવાથી, કાયદાની કલમ ૧૧૮માં દર્શાવેલી ધારણા કાયદેસર રીતે અનુમાન કરી શકાય છે કે ચેક જે તારીખે છે તે તારીખે ચેક બનાવવામાં આવ્યો હતો અથવા વિચારણા માટે ખેંચવામાં આવ્યો હતો.કાયદાની કલમ ૧૩૯ અદાલતને એવું માનવા માટે આદેશ આપે છે કે ચેક ધારકને તે કોઈપણ દેવું અથવા જવાબદારીની ચૂકવણી માટે પ્રાપ્ત થયું છે.ઉપરોક્ત ધારણાને રદિયો આપવાનો બોજ આરોપી પર હતો.ટ્રાયલ કોર્ટને ધારણાને રદિયો આપવા માટે ડીડબલ્યુ-૧ની રસ ધરાવતી જુબાની પર આધાર રાખવા માટે સમજાવવામાં આવી ન હતી.આ ચુકાદાને હાઈકોર્ટ દ્વારા સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું.હવે તે પાસા પર અલગ રીતે દલીલ કરવા માટે આરોપી માટે ખુલ્લું નથી.”

૧૪. પ્રતિવાદીના વિદ્વાન વકીલે જોકે *બસલિંગપ્પા વિરુદ્ધ મુદિબસપ્પા* (૨૦૧૯) ૫ એસસીસી ૪૧૮ માં આ અદાલતના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કર્યો છે જેમાં તે નીચે મુજબ છે.—

“૨૫. અમે કલમ ૧૧૮ (એ) અને ૧૩૯ પર ઉપરોક્ત કેસોમાં આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત ગુણોત્તરની નોંધ લીધા પછી, હવે અમે

આ અદાલત દ્વારા ગણાયેલા સિદ્ધાંતોનો સારાંશ નીચે મુજબ આપીએ છીએ:

૨૫.૧. એકવાર ચેકનો અમલ સ્વીકારવામાં આવે તે પછી કાયદાની કલમ ૧૩૯ એ ધારણાને ફરજિયાત બનાવે છે કે ચેક કોઈપણ દેવું અથવા અન્ય જવાબદારીની ચૂકવણી માટે હતો.

૨૫.૨. કલમ ૧૩૯ હેઠળની ધારણા એ નકારી શકાય તેવી ધારણા છે અને સંભવિત બચાવની જવાબદારી આરોપી પર છે. ધારણાને રદિયો આપવા માટે સાબિતીનું ધોરણ સંભાવનાઓની પ્રાધાન્યતા છે.

૨૫.૩. ધારણાને રદિયો આપવા માટે, આરોપી તેના નેતૃત્વ હેઠળના પુરાવા પર આધાર રાખી શકે છે અથવા આરોપી સંભવિત બચાવ કરવા માટે ફરિયાદી દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી સામગ્રી પર પણ આધાર રાખી શકે છે. સંભાવનાઓના પ્રાધાન્યનું અનુમાન માત્ર પક્ષો દ્વારા રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવેલી સામગ્રીમાંથી જ નહીં પરંતુ તેઓ જે સંજોગો પર આધાર રાખે છે તેના સંદર્ભ દ્વારા પણ લઈ શકાય છે.

૨૫.૪.આરોપીએ તેના બચાવના સમર્થનમાં સાક્ષી પેટીમાં આવવું જરૂરી નથી, કલમ ૧૩૯ એ પુરાવાઓનો બોજ લાધો હતો, પ્રેરક બોજ નહીં.

૨૫.૫.આરોપીએ પોતાનો બચાવ કરવા માટે સાક્ષી પેટીમાં આવવું જરૂરી નથી.

૨૬. ઉપર નોંધ્યા મુજબ કાયદાની પૂર્વધારણાને લાગુ કરતાં, વર્તમાન કેસની હકીકતોમાં, તે સ્પષ્ટ છે કે ચેક પર સહી દાખલ કરવામાં આવી હોવાથી, કલમ ૧૩૯ હેઠળ ધારણા કરવામાં આવશે કે ચેક દેવું અથવા જવાબદારીની ચૂકવણીમાં જારી કરવામાં આવ્યો હતો.તપાસ કરવાનો પ્રશ્ન એ છે કે શું આરોપી દ્વારા કોઈ સંભવિત બચાવ કરવામાં આવ્યો હતો.ફરિયાદી સાક્ષી-૧ની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં, જ્યારે ચોક્કસ પ્રશ્ન મૂકવામાં આવ્યો કે આરોપી દ્વારા લેવામાં આવેલી રૂ.૨૫,૦૦૦ રૂપિયાની લોનના સંબંધમાં ચેક જારી કરવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે ફરિયાદી સાક્ષી-૧એ કહ્યું કે તેને યાદ નથી.ફરિયાદી સાક્ષી-૧ એ તેના પુરાવામાં સ્વીકાર્યું હતું કે તે ૧૯૯૭ માં નિવૃત્ત થયો હતો, તે તારીખે તેને ૮ લાખ રૂપિયાનો નાણાકીય લાભ મળ્યો હતો, જે ફરિયાદી દ્વારા રોકડ કરવામાં આવ્યો હતો.પુરાવાઓમાં એ પણ લાવવામાં આવ્યું હતું કે વર્ષ ૨૦૧૦માં ફરિયાદીએ વેચાણ કરાર કર્યો હતો, જેના

માટે તેણે બાલાના ગૌડાને વેચાણ માટે ૪,૫૦૦૦૦ રૂપિયાની રકમ ચૂકવી હતી.વર્ષ ૨૦૧૦માં રૂ. ૪૫૦૦૦૦ની ચુકવણી દાખલ કરવામાં આવી હતી અને રૂ. ૫૦,૦૦૦ની લોનની વધુ ચુકવણી, જેના સંબંધમાં ફરિયાદી દ્વારા ફરિયાદ નંબર ૧૧૮/૨૦૧૨ દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેની ફરિયાદની નકલ પણ આંક ડી-૨ તરીકે દાખલ કરવામાં આવી હતી, તે ફરિયાદકર્તા પર તેની નાણાકીય ક્ષમતા સાબિત કરવાનો બોજ હતો.૨૦૧૦-૨૦૧૧ વર્ષમાં, ફરિયાદીના પોતાના કેસ મુજબ, તેણે ૧૮ લાખ રૂપિયાની ચુકવણી કરી હતી.તેની ઉલટતપાસ દરમિયાન, જ્યારે આરોપીને ૬ લાખ રૂપિયા ચૂકવવાની નાણાકીય ક્ષમતા પર સવાલ ઉઠાવવામાં આવ્યો ત્યારે ફરિયાદી દ્વારા કોઈ સંતોષકારક જવાબ આપવામાં આવ્યો ન હતો.આમ, રેકૉર્ડ પરનો પુરાવો આરોપી વતી સંભવિત બચાવ છે, જેણે ફરિયાદી પર તેની નાણાકીય ક્ષમતા અને અન્ય તથ્યો સાબિત કરવા માટે ભાર મૂક્યો હતો.”

૧૫. તે સંદર્ભમાં, એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે અપીલકર્તા દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી સામગ્રી અને ફરિયાદી સાક્ષી-૧ દ્વારા તેની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં મિલકતની વિગતોની જાણકારીના અભાવને લગતા જવાબો સૂચવે છે કે વ્યવહાર શંકાસ્પદ છે અને રકમ ચૂકવવામાં આવી હતી તે સૂચવવા

માટે કોઈ પુરાવા આપવામાં આવ્યા નથી.આવી સ્થિતિમાં, પ્રતિવાદી માટે ટેન્ડર ખંડન પુરાવા જરૂરી ન હતા પરંતુ રજૂ કરાયેલ કેસ એ સૂચવવા માટે પૂરતો હશે કે પ્રતિવાદીએ ધારણાને સફળતાપૂર્વક રદિયો આપ્યો છે.

૧૬. કાયદાની સ્થિતિ પર, એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧૮ અને ૧૩૯ માં ઉલ્લેખિત જોગવાઈઓ તેમજ આ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલા કાયદાના ઉચ્ચારણને પુનરાવર્તનની જરૂર નથી કારણ કે તેમાં કોઈ અસ્પષ્ટતા નથી.જેમાં, *બસલિંગપ્પા વિરુદ્ધ મુદિબસપ્પા* (સુપ્રા) માં પ્રતિવાદીના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો, જોકે હકીકતો પર તેમાં અંતિમ નિષ્કર્ષ ધારણા ઉઠાવવાની વિરુદ્ધ હતો, તથ્યો અને સંજોગો સંપૂર્ણપણે અલગ છે કારણ કે પક્ષકારો વચ્ચેના વ્યવહારનો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો.જો કે, હસ્તાક્ષર સ્વીકારવા પર એન. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧૮ અને ૧૩૯ હેઠળ ઉદ્ભવતા અનુમાનને લગતી કાનૂની સ્થિતિનું પુનરાવર્તન કરવામાં આવ્યું છે.તેથી, ખંડન છે કે નહીં તે દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગો પર આધાર રાખે છે.

૧૭. તાત્કાલિક હકીકતોમાં, જેમ નોંધ્યું છે તેમ, કેસ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો કે પક્ષકારો વચ્ચે વ્યવહાર થયો હતો જ્યાં પ્રતિવાદી ઘર વેચવા માટે સંમત

થયા હતા, જેના માટે રૂ. ૩,૫૦,૦૦૦/- (માત્ર રૂ. ત્રણ લાખ પચાસ હજાર) ની એડવાન્સ રકમ ચૂકવવામાં આવી હતી.પ્રતિવાદી દ્વારા જારી કરાયેલ ચેક અગાઉથી રકમની આંશિક ચુકવણી તરફ હતો કારણ કે અપીલકર્તાને સમજાયું કે પ્રતિવાદી પાસે મિલકતનો યોગ્ય હક નથી અને વ્યવહાર આગળ ધપાવી શકાતો નથી.કરાર પર હસ્તાક્ષર (આંક પી-૬) અને વધુ ખાસ કરીને અસ્વિકૃત ચેક (આંક પી-૨) વિવાદિત ન હોવાથી, કાયદામાં પૂરી પાડવામાં આવેલી ધારણા ઊભી થઈ હતી.આ પ્રકારની ધારણા ત્યાં સુધી રહેશે જ્યાં સુધી તેનું ખંડન કરવામાં ન આવે.જો કે પ્રશ્ન એ છે કે, ક્યાં તો રેકૉર્ડ પર ઉપલબ્ધ સામગ્રી અથવા રજૂ કરવામાં આવેલી દલીલોની પ્રકૃતિ પરથી તે એકત્ર કરી શકાય છે કે પ્રતિવાદી દ્વારા ધારણાને નકારી કાઢવામાં આવી હતી.ઉચ્ચ અદાલતે નોંધ્યું છે તેમ, પ્રતિવાદીની દલીલ એ હતી કે અપીલકર્તાનો સંબંધી તેના વકીલ શ્રી રામા જોશીની કચેરીમાં જુનિયર હતો, જેમણે દીવાની કેસમાં પ્રતિવાદીનું પ્રતિનિધિત્વ કર્યું હતું.તે સંદર્ભમાં, એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આવી પ્રબળ સ્થિતિને કારણે, પ્રતિવાદીને કરાર અને ચેક પર સહી કરવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું, જોકે નાણાં ચૂકવવામાં આવ્યા ન હતા.આ વાર્તા પ્રથમ વખત હાઈકોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવી હતી.પ્રતિવાદીના વિદ્વાન સલાહકાર દ્વારા દલીલ કરવામાં આવી હોય તેવું કોઈ સૂચન અથવા સ્વીકાર નથી.હકીકતમાં, ફરિયાદી સાક્ષી-૧ ને તેની ઉલટતપાસમાં આપવામાં આવેલ સૂચન એ દલીલ કરવા માટે છે કે અપીલકર્તાનો પિતરાઈ ભાઈ વકીલ હતો અને તેણે કરારમાં પ્રવેશતા પહેલા તેની

સલાહ લીધી હતી કે કેમ, જેના પર ફરિયાદી સાક્ષી-૧ એ જવાબ આપ્યો છે કે તેને આવું કરવાની જરૂર ન લાગી.તેના પિતરાઈ ભાઈ વકીલ છે તે કબૂલાત એ નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જતી નથી કે તેણે સ્વીકાર્યું હતું કે તે પ્રબળ સ્થિતિમાં હતો.

૧૮. જોકે, વિદ્વાન સિંગલ જજે ઉપરોક્ત વાર્તાને સ્વીકારતી વખતે મિલકતની વિગતો સાથે સંબંધિત કરાર (આંક પી-૬) માં કેટલીક વિસંગતતાઓનો ઉલ્લેખ કર્યો છે અને અપીલકર્તાએ મિલકતની મુલાકાત ન લીધી હોવાનું અથવા મિલકતના સ્થાનની જાણકારી ન હોવાનું સ્વીકાર્યું છે.અમારા મતે, આવી વિચારણા સામાન્ય ન હતી અને મુકદ્દમાની પ્રકૃતિના અવકાશની બહાર હતી.વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા જે રીતે તપાસ કરવામાં આવી છે તે રીતે કરારની માન્યતા ઊભી થઈ શકે છે જો તે એક મુદ્દા તરીકે ઉઠાવવામાં આવ્યો હોય અને કરારની ચોક્કસ કામગીરી માટે દાવામાં વિચારણા માટે ઊભો થયો હોય.**કે. ચિન્નાસ્વામી રેડ્ડી વિરુદ્ધ આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય** એ. આઈ. આર. ૧૯૬૨ એસ. સી. ૧૭૮૮ માં પ્રતિવાદીના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા આધાર રાખેલો નિર્ણય વર્તમાન તથ્યોમાં મદદરૂપ થશે નહીં.પ્રથમ, ઉપરોક્ત નિર્ણયમાં આ અદાલતે પુનરીક્ષણ અરજીમાં ઉચ્ચ અદાલતને ઉપલબ્ધ મર્યાદિત સત્તા વ્યક્ત કરી છે.અન્યથા પણ, અમે તે રીતને નામંજૂર કરી છે જેમાં વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે દલીલો પર મામલાની તપાસ કરવા માટે આગળ વધ્યા છે જે ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ પાયો તરીકે ઉઠાવવામાં આવ્યા ન હતા.તાત્કાલિક કિસ્સામાં,

ઉપરોક્ત કરાર (આંક પી-૬) પર માત્ર મર્યાદિત હદ સુધી આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો જે સૂચવે છે કે પક્ષો વચ્ચે કોઈ વ્યવહાર થયો હતો જેના કારણે ચૂકવણી કરવાની રકમ એડવાન્સ કરવામાં આવી હતી.તે હદ સુધી દસ્તાવેજ પુરાવામાં સાબિત થયો હતો અને આવા પુરાવાને ઉલટતપાસમાં નામંજૂર કરવામાં આવ્યા ન હતા.

૧૯. વધુમાં, જોકે પ્રતિવાદીએ એવી દલીલ રજૂ કરી હતી કે અપીલકર્તાનો સંબંધી તેના વકીલનો જુનિયર હતો અને તેણે ચેક પર સહી સુરક્ષિત કરવા માટે તેના પ્રભાવશાળી પદનો ઉપયોગ કર્યો છે, જો પક્ષકારો વચ્ચે કોઈ પણ વ્યવહાર ન થયો હોય તો પ્રતિવાદીની સહી સુરક્ષિત કરવા માટે તેના માટે આવી જરૂરિયાત કેમ ઊભી થઈ તે દર્શાવવા માટે કોઈ સમજૂતી નથી.તે સિવાય, જે વાર્તાની તપાસ કરવાની હતી તે પણ પ્રથમ વખત હાઈકોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવી હતી.રેકૉર્ડ્સ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે અપીલકર્તા દ્વારા ચેકના અનાદરની જાણ કરતી અને ચુકવણીની માંગ કરતી નોટિસ, જોકે પ્રતિવાદી દ્વારા પ્રાપ્ત થઈ હોવા છતાં, તેનો જવાબ આપવામાં આવ્યો નથી.આવી સ્થિતિમાં, જો સાચું હોય તો આવી દલીલ રજૂ કરવાની ઉપલબ્ધ પ્રથમ તકનો લાભ લેવામાં આવ્યો ન હતો.વિદ્વાન જે. એમ. એફ. સી. સમક્ષની કાર્યવાહીમાં પણ પ્રતિવાદીએ સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૩૧૩ હેઠળ નોંધાયેલા નિવેદનમાં આવી સ્પષ્ટતા રજૂ કરી નથી અને ન તો પ્રતિવાદીએ પોતાની જાતને અથવા આ સંબંધમાં કોઈ

સાક્ષીની તપાસ કરવાનું પસંદ કર્યું છે.વિદ્વાન સેશન્સ જજ સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલમાં પણ આ દલીલ ઉઠાવવામાં આવી ન હતી.

૨૦. વધુમાં, પાછળથી વિચાર્યા સિવાય રજૂ કરાયેલી વાર્તા, દેખીતી રીતે રેકૉર્ડ્સની વિરુદ્ધ હોવાનું જણાય છે કારણ કે પ્રતિવાદી વતી દલીલ એ છે કે શ્રી રામા જોશીના કાર્યાલયમાં જુનિયર વકીલની પ્રબળ સ્થિતિનો ઉપયોગ સહી મેળવવા માટે કરવામાં આવ્યો હતો જ્યારે પ્રતિવાદીએ અગાઉના દીવાની કેસમાં ઉપરોક્ત વકીલોને રોક્યા હતા.વર્તમાન કેસમાં કારણ શીર્ષક પરથી, જે. એમ. એફ. સી. સમક્ષ ક્રિમિનલ કેસ નંબર ૭૯૦/૨૦૦૦ માં, એવું જોવા મળે છે કે શ્રી રામા જોશી એ જ વિદ્વાન વકીલ છે જેમણે આ મુકદ્દમામાં પ્રતિવાદીનો બચાવ કર્યો હતો.જો જે કહેવામાં આવી રહ્યું હતું તે સાચું તથ્ય હોત, તો પ્રતિવાદીએ તે જ વકીલના ધ્યાન પર લાવ્યું હોત અને આવી સ્થિતિમાં તે જ વકીલને રોક્યો ન હોત, જેમના જુનિયર સામે તેની ફરિયાદ હતી અને તેને અસ્વિકૃત ચેક સંબંધિત કેસનું પ્રતિનિધિત્વ કરવા માટે રોક્યો ન હોત, જે તે જ વિષયનો હતો.વધુમાં, જો ચેક આવા સંજોગોમાં સુરક્ષિત કરવામાં આવ્યો હોત અને તે સ્વૈચ્છિક ન હોત, તો તે સમજવું મુશ્કેલ છે કે તે રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦/- (માત્ર એક લાખ પચાસ હજાર રૂપિયા) માટે શા માટે ખેંચવામાં આવ્યો હોત, જ્યારે અપીલકર્તાનો કેસ છે કે ચૂકવવામાં આવેલી એડવાન્સ રકમ રૂ. ૩,૫૦,૦૦૦/- (માત્ર ત્રણ લાખ પચાસ હજાર રૂપિયા) હતી અને તેણે ચૂકવેલ સંપૂર્ણ એડવાન્સ પરત મેળવવી

પડી હતી.જો આવી સ્થિતિ હોત તો સંપૂર્ણ રકમ મેળવવી એ સ્વાભાવિક વર્તન હોત.આ તમામ પાસાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, પ્રતિવાદી દ્વારા રજૂ કરાયેલ કેસ સંભાવનાના અગ્રતાના માપદંડ પર પરીક્ષણ કરવામાં આવે તો પણ ખંડનની જરૂરિયાતને સંતોષતો નથી.તેથી, વર્તમાન તથ્યોમાં એવું માની શકાતું નથી કે અપીલકર્તાની તરફેણમાં જે ધારણા ઊભી થઈ હતી તે પ્રતિવાદી દ્વારા અહીં સફળતાપૂર્વક રદિયો આપવામાં આવ્યો હતો.તેથી ઉચ્ચ અદાલત તેના નિષ્કર્ષમાં વાજબી ન હતી.

૨૧. ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યા પછી, વિદ્વાન જે. એમ. એફ. સી. ના ચુકાદાને પુનઃસ્થાપિત કરવો સ્વાભાવિક રહેશે. જો કે તે સંબંધમાં, અમે દોષિત ઠેરવવાના આદેશની પુષ્ટિ કરીએ છીએ, અમે આ તબક્કે લાદવાની જરૂરી યોગ્ય સજાને લગતી અમારી વિચારશીલ વિચારણા કરી છે, કારણ કે; શું પ્રતિવાદીને આ સમયે કેદ કરવી જરૂરી છે અથવા સજાને દંડ લાદવા સુધી મર્યાદિત કરવી જરૂરી છે.નોંધ્યું છે તેમ, પ્રશ્નમાં લેવડ-દેવડ એ આઉટ એન્ડ આઉટ વ્યાપારી લેવડ-દેવડ નથી.ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ અપીલકર્તાનો જ કેસ એ હતો કે પ્રતિવાદી નાણાકીય મુશ્કેલીમાં હતો અને આવી સ્થિતિમાં તેણે પોતાનું ઘર વેચવાની રજૂઆત કરી હતી, જેના માટે અપીલકર્તા દ્વારા અગાઉથી ચુકવણી કરવામાં આવી હતી.વેચાણના વ્યવહારને આગળ ધપાવી શકાયો ન હોવાથી એડવાન્સ રકમના એક ભાગની ચુકવણી માટે વિષયનો ચેક જારી કરવામાં આવ્યો છે.તે

પૃષ્ઠભૂમિમાં, જે બાબત પણ ભૂલી ન શકાય તે એ છે કે જે તારીખે વ્યવહાર થયો હતો ત્યારથી દોઢ દાયકાથી વધુ સમય વીતી ગયો છે. આ સમયગાળા દરમિયાન પક્ષોની સ્થિતિમાં ઘણા સામાજિક અને આર્થિક ફેરફારો થશે. વધુમાં, **કૌશલ્યા દેવી મસંદ વિરુદ્ધ રૂપકિશોર ખોરે** (૨૦૧૧) ૪ એસ. સી. સી. ૫૯૩ કેસમાં આ અદાલતે અવલોકન કર્યું છે તેમ, એન. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ ફરિયાદની ગંભીરતાને ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ની જોગવાઈઓ અથવા અન્ય ફોજદારી ગુનાઓ હેઠળના ગુના સાથે સરખાવી શકાતી નથી. તે દ્રષ્ટિકોણથી, અમારા મતે, તાત્કાલિક કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, જો વધારેલો દંડ લાદવામાં આવે તો તે ન્યાયના ઉદ્દેશોને પૂર્ણ કરશે. જો પ્રતિવાદી-આરોપી દંડ ચૂકવવા માટે તેનો લાભ ન લે પરંતુ તેના બદલે ડિફોલ્ટ કરે, તો તે જેલની સજાને આમંત્રણ આપશે. તેથી, નીચે દર્શાવેલ રીતે વાક્યમાં યોગ્ય ફેરફાર કરવામાં આવ્યો છે:

૨૨. ઉક્ત નિર્દોષ તમામ કારણો માટે, નીચેમુજબનો આદેશ;

(૧) ક્રિમિનલ રિવિઝન પિટિશન નંબર ૧૨૮૨/૨૦૦૬ અને ૧૪૮૧/૨૦૦૬ માં હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ ૦૧/૧૨/૨૦૦૯ તારીખનો આદેશ રદ કરવામાં આવ્યો છે.

(૨) વિદ્વાન જે. એમ. એફ. સી. દ્વારા સી. સી. નંબર ૧૯૦/૨૦૦૦ માં આદેશિત દોષિત ઠેરવવામાં આવે છે.

(૩) છ મહિના માટે સાદી કેદ અને રૂ. ૨,૦૦,૦૦૦/- રૂપિયા (માત્ર બે લાખ રૂપિયા) નો દંડની સજામાં ફેરફાર કરવામાં આવ્યો છે. તેના બદલે પ્રતિવાદી/આરોપીને ત્રણ મહિનાની અંદર રૂ. ૨૫૦૦૦૦ (માત્ર રૂ. બે લાખ પચાસ હજાર) નો દંડ ચૂકવવાની સજા ફટકારવામાં આવે છે. દંડની ચૂકવણી ન કરવામાં આવે તો પ્રતિવાદી/આરોપી છ મહિના માટે સાદી કેદની સજા ભોગવશે.

(૪) દંડની રકમમાંથી રૂ. ૨૪૦૦૦૦ (માત્ર રૂ. બે લાખ ચાલીસ હજાર) ની રકમ વળતર તરીકે અપીલકર્તા/ફરિયાદીને ચૂકવવામાં આવશે.

(૫) અપીલ નંબર ૮૪૯-૮૫૦/૨૦૧૧ ને તે મુજબ આંશિક રીતે મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

(૬) બાકી રહેલી અરજીઓ, જો કોઈ હોય તો, તેનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

અપીલને આંશિક મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.